

DE FRAGMENTEN

Maarten Goethals

De fragmenten

Illustraties: Toon Delanote

roman

Voor Marie –
O zo mooi mijn meedere.

-Vannacht stierf de koningin. Een natuurlijk overlijden, meldt het paleis. Geen onverwacht nieuws gezien haar hoge leeftijd en wankelende gezondheid, die op het laatst snel achteruitging. Toch blijft het hard, gemeen. Een verlies. Een val in het luchtledige. Hare Majesteit, meer dan veertig jaar weduwe gebleven en nooit hertrouwd geweest, laat een land zonder troonopvolger achter.

-De koningin, de laatste van haar soort.

-En zo begint het. Dan toch, de omslag. Aangekondigd door een salvo schoten, tot in mijn appartement te horen; geen wind om het lawaai weg te blazen. De boodschap komt binnen.

-En het zomert bovendien. Onzalig, ondankbaar weer. Een ongepaste feestelijke weelde gezien de feiten. Stuitend bijna.

-En bij het opstaan proef ik het zuur van een klein wondje, een kratertje op mijn tong. Ik bijt erop, om het te verdoven – de pijn melken en ondertussen horen hoe beneden in de tuin van de burens een kortharige witte, dikke reu met opgezwollen knieën niets anders doet dan tegen de muren van zijn omheining opspringen, zenuwachtig blaffend naar de schimmen die hij hoort maar niet ziet. Zijn voetkussentjes laten op het steen strepen van pus na. Ik luister en hoor hoe het grommen geleidelijk verandert in een uitgeput bloede-

loos rochelen – de neiging om zelf te kuchen steekt op. Een kittel in mijn keel. Geïrriteerd raken daardoor. Ideaal begin van de vakantie.

Niet dus.

-Het brede, open plein voor het paleis (dat op andere dagen dienstdoet als parking voor autobussen en belegd werd met klinkertjes uit het protectoraat, een neutralere naam voor de voormalige kolonie) staat enkele uren nadat het nieuws bekend raakte vol mensen, in eerste instantie inwoners van de hoofdstad, die niet van ver moeten komen. Groepen toeristen op doorreis, die het koninklijk paleis toevallig komen bezoeken zonder gids, vragen zonder veel tact of voorbehoud om meer uitleg – de verachting, het snauwen bij de omstanders.

-Ik passeer het plein, houd halt aan de rand en vind dit voor even van een behapbaar zalvend nationalisme. Van een nationalisme in het klein, met de hoeveelheid van een vaccin. Meer maakt ziek.

-Paleis, plein en daarachter dan ligt een groot stadspark met bankjes en marmeren beelden, met een vijver, een blauwe kiosk en een van de oudste populaties aan kastanjebomen van het land. Vanuit de lucht gezien vertoont de plattegrond de afdruk van een geel, zanderig hoefijzer tussen het groen. Maar het hoort niet, zeker vandaag niet – wat niet? Rondkijken naar de licht geklede meisjes die van zonnebrand glimmen aan de schouders, en die in hun elegantie nog meer verwarring zaaien. Ik mijd daarom het park, de paadjes, de banken waar ze elkaar versterken, zij aan zij zittend.

-Kijken? Eerder staren. Gapen. Volgen. Ik moet me om draaien en moet ze zien als ze passeren. Met mijn blik de meisjes willen aanraken, en de glans rond de meisjes. Zoals

bij stilstaand water de drang kennen om steentjes te gooien, rimpels te trekken. Wat ik wil maar niet kan bezitten, moet eraan – die frustratie gooi ik van me af, vermomd als spelplezier. Wat ik wil maar niet kan bezitten, moet eraan – die frustratie gooi ik van mij af, vermomd als spelplezier. Hetzelfde met witgekalkte muren en graffiti. Krassen op het maagdelijke.

-Daardoor de humorloze, godsdienstige ernst van een iconoclast begrijpen; de gelovige die kunstwerken en heiligenbeelden vernietigt om de fascinerende werking die ervan uitgaat, te verbreken als een vloek.

-Het land staat op een keerpunt. Wie het niet weet, leest het morgen uitgebreid in de kranten, zonder een fractie wijzer te worden. Welke krachten winnen het pleit? Wie schat de ontreddering verkeerd in? Elk woord komende van de partijhoofdkwartieren telt dubbel nu, maar voorlopig blijft het bij gratuite spijtbetuigingen over de figuur en het belang van de koningin, aangevuld met voorspelbare, nietszeggende boodschappen van sterkte en moed, en eendracht natuurlijk. Altijd eendracht. Ik waardeer hoe langer hoe meer politici die op het juiste moment weten te zwijgen, en journalisten die onnozel nieuws uit de kranten weten te houden.

-De dood van de koningin, meer specifiek: de beleving van de dood van de koningin moet zo zuiver mogelijk blijven, en het liefst zo lang mogelijk aanhouden – zoals de vertwijfelde, devote stilte na een geslaagd klassiek concert. Daarna valt alles toch onherroepelijk uiteen en neemt het politieke de overhand. En met het politieke de polarisatie, het panische – het applaus.

-De koningin stierf vannacht en daarmee werd in de hoofdstad de staat van beleg afgekondigd. Een maatregel die auto-

matisch in werking treedt wanneer een vorst overlijdt. Het onderstreept de ernst van de feiten en het potentieel gewelddadige karakter ervan. Daarom staan voor het paleis, in een kordon, tanks geparkeerd met de zware lopen niet doelloos naar boven maar naar voren gericht, zonder beschermhoes. Het volk (tegelijk bedreigde en bedreiging) kijkt terug naar die rij van hologige vuurspuwende monden, en verschuift dan zijn aandacht naar het balkon iets verderop, een verdieping hoger, precies of ieder moment het staatshoofd naar buiten kan komen, om de massa toe te spreken en gerust te stellen, zoals ze elk jaar deed op de nationale feestdag, met op de achtergrond een uitverkoren klasje kinderen in uniform – daarna barstte het vuurwerk los en bood het paleis alle aanwezigen een glas schuimwijn aan.

-Ik las ergens dat na het overlijden, vastgesteld door drie onafhankelijke artsen, eerst het hoogste militair gezag (op een beveiligde lijn en met een codewoord) en pas daarna de eerste minister op de hoogte wordt gebracht – pers en oppositie (wel vaker in concubinaat) vonden de wetswijziging om die volgorde te wijzigen, in het begin van de legislatuur ingediend door de partij van de eerste minister, kinderachtig en aanstellerig.

-De hofmaarschalk speelt een cruciale rol in die bizarre maar uitgeschreven keten van gebeurtenissen, door als enige de antwoorden van de artsen te verzamelen (die uit drie verschillende provincies komen), door daarna naar het bureau van de koningin te wandelen, de telefoon ter hand te nemen en ten slotte, in haar naam, het nieuws wereldkundig te maken – zijn laatste trouwe daad, meteen de meest troosteloze. Uit een lade haalt hij een zwarte band en rolt die over zijn arm. Verdwijnt nu zijn functie? Geen mens sterft ooit alleen. Een collega krijgt de opdracht om een

rouwtekst op de poort te hangen. En daarmee lijkt het lot van ons land bezegeld als een edict – een aanklacht.

-In het luchtruim boven de hoofdstad zweven helikopters als gieren rond een vaalt, door de straten dokkeren jeeps (leeuwen die gorgelen), door de centrale lanen passeren motorvoertuigen van de politie (even log en snel en wendbaar als bizons), scherpschutters liggen languit op het dak van het paleis (palingen die plots tot leven komen en omrollen naar de waterkant – iedereen bij verrassing genomen), agenten wandelen met honden, patrouilles met paarden bewaken de kruispunten, waar het verkeer als een kudde zijn snelheid tempert. Maar er gebeurt niets, tenzij de lachwekkende dreiging die van het leger uitgaat – het leger en zijn eeuwige, adolescente ernst.

-Kinderen volgen aan de hand of zitten als ruiters hoog op de nekken van hun vaders, die zij niet menen. De stilte stagneert naarmate het besef dieper doordringt. Een vorm van zelfregulering, niet opgelegd of aangeleerd, maar een spontaan en correct aanvoelen.

-De massa voor het paleis deint op een eigen ritme. Bij het schuin heffen van het hoofd wenden de aanwezigen de blik af; verdriet mag niet fascineren. Iedereen zet kleine pasjes om niet meer ruimte op te eisen dan strikt nodig – een gesloten kerkgang maar dan in een open ruimte.

-De mensen krioelen als maden in het ingebeelde kadaver van de oude vrouw. Een verschrompeld, aangekleed lijk dat luttele meters verderop ligt, naar ik aanneem in een onderkoelde omgeving, met een verbeterd trek rond de mond.

-Het volk vaart voortaan een eigen koers, maar voorlopig draait het verloren in cirkeltjes, in wijzerzin, onderweg naar inkeer.

-Vanachter de hekken delen medewerkers van het paleis water in zakjes uit – niemand neemt de verfrissing aan (niet willen toegeven aan kleine contracties van lullig leven). Mensen willen wel hun meegebrachte giften kwijt: brieven met condoleances of gedichten, prentkaarten, bloemen, knuffels, zakdoeken met de vorstelijke kroon erop geborduurd, gevulde schoendozen met herinneringen en geannoteerde krantenartikelen. Maar de lakeien weerhouden niets en keren in lijn naar binnen, ze bukken zich onderweg voor aangewaaid afval of een verdord blad. Een enkeling smijt uit de massa een pluchen beertje over het hek. Ander zacht materiaal dat niet kan breken volgt en schampt het goud van het traliewerk. De soldaten, tot nu toe onbeweeglijk, zetten samen een stap vooruit. Niet kwaadschiks bedoeld, maar zonder compassie en geduld. Ik raak alweer moe.

-Moe en lastig, want de zon splijt langzaam en langdurig mijn kop in twee helften, een okkernoot die onder druk zichzelf deelt en zijn kronkelende vrucht laat zien. Mijn voorhoofd verbrandt. Mijn broek kleeft. Warme vochtplekken op onbereikbare plaatsen. Slapte in de benen, even wankel als de bijeengekomen natie.

-Het bloed in mijn voeten lijkt als worst te dikken; de stenen slaan de hoge temperaturen op en veranderen in kooltjes. Ik loop op eieren en klonters.

-Achter de hoge ramen van het paleis beweegt af en toe een schaduw; de lange gordijnen glijden met het passeren mee in de marsrichting van het zenuwachtige personeel. Een mannetje in een zwart kostuum spiedt met een verre kijker naar het vrome volk. Hij knijpt in zijn kruis en tikt dan zijn neus aan; een apostel zonder gezalfde. Dan raak ik afgeleid. Ik herken een hoogzwangere journaliste van een concurrerende krant die reacties probeert te sprokkelen voor een reportage.

Natuurlijk dat mensen praten en haar alles vertellen wat ze wil horen: verdriet maakt narcistisch. Ik verstop me dieper in de groep. Ik wil geen uitleg verzinnen voor mijn aanwezigheid.

Want ik zocht het hart van de beweging – en dat hart was het dode, dreigende hart van de koningin.

-Op enkele passen, niet geheel vanzelf opgaand tussen de rijen en rijen lichamen, zie ik langs achter iemand met precies hetzelfde figuurtje als Eline, even groot, de haarlijn die recht op haar schouders valt en in midden breekt – ik herken dat fijn, opgebonden kontje (een hammetje in een netzakje), maar meer nog dat spikkeltje (een spinnetje) bovenaan op de linkerschouder, waar ik telkens mijn duim op drukte wanneer ze ontkleed voor me plaats nam – een ankerpuntje, van waar ik mijn hand vervolgens liet uitwaai-eren naar de rest van haar nek en hoofd. Maar het is Eline helemaal niet, merk ik wanneer het meisje schichtig haar hoofd opzij draait, en voller uitvalt. Wat zou het ook? Eline woont elders. En de monarchie deed haar weinig. Ze hield het liever concreet en aanschouwelijk dan maatschappelijk en ideologisch¹. Ik wou dat ik straks in haar kamer kon liggen, in haar groot bed met mauve en goud gestreepte lakens – ik zou jammeren over de hoofdpijn die was komen opzetten en het gesprek draaien naar de geacteerde conclusie dat klaarkomen de druk verhelpt. Het geweld van een orgasme zet de aderen op (en breekt dijken en dijen) enzovoort enzoverder.

-En dan zou ze, even gespeeld, zeggen: ‘Pilletje hebben?’

-Ja, antwoord ik. En grijp naar haar tepels.

¹ Behalve toen ze zei: ‘Sla me niet aan stukken.’

-Vliegen, wespen, horzels, vlinders, libellen (en daar nog eens vele onderverdelingen van) komen in kleine zwermen op de bijeenkomst af, die blijkbaar een onzichtbare, laaghangende mist van geurtjes en zweet opwekt. Op kilometers afstand te ruiken.

-De droefenis krijgt een geconcentreerd karakter als dat van een parfum. Of een mesthoop.

-De besluiteloze opwinding. Het hopen op een teken van hogehand dat alles verklaart en een uitweg suggereert. Het sombere carnaval, het wachten, de gezichten vol aanschouwelijk verdriet, donker en verzwaard van het huilen. De gang, de pas, het ballet, de gelijkmatige, hypnotische, be-deesde tred van de rouwenden die in een keerkring rondjes afleggen, die geen meter vooruitkomen maar toch de hele dag bewegen. Alsof zij in het midden van het plein, door het ontwikkelen van een constante snelheid en door de geslotenheid van de rangen, iets van een zuigend, wervelend epicentrum creëren – een drukverschil met de ruimte buiten de groep, wat een krachtig vacuüm opent dat hun gedachten uit hun hoofden opzuigt en verbindt naar een aanwakkerend, standvastig punt waarin alles doelloos verdwijnt.

-De dood? Een onzichtbaar vuur dat alles verschroeit.

-Ik trek mijn zomerjasje uit, om de druk op mijn borstkas te verminderen. Ik kan me perfect inbeelden hoe mijn penis ruikt: naar reuzel en azijn. Uit mijn neus pulk ik haartjes die ik als wimpers wegblaas, maar zonder een wens te doen. Aan de rest van de beklemming kan ik weinig doen: niet aan de geboende leien op het dak van het paleis die trillen van de hitte, niet aan de torentjes met metalen punten die elektrisch geladen staan, niet aan het kapotte, krullende gras in de voortuin, de uitgedroogde rozen die knakken onder de versteende knoppen, niet aan het grauwege grind dat van de

grote inkomhal tot aan de tralies aan de straatkant loopt en dat langs alle kanten opstuift – opgepookte pollen van zand. Wie niest, vernauwt voor een seconde de spanning.

-Een zwarte man van middelbare leeftijd, met een veel te klein rond hoedje, valt meteen op, omdat iedereen hem vermijdt. Hij draagt een krap zittend vestje van ribfluweel, een broek in dezelfde donkergroene kleur en een wit doorweekt hemd dat tegen zijn ronde vleesbuik plakt. Hij drementelt. Hij kijkt rond en zwaait met zijn armen. Hij druipt van het zweet als een os bij middaglicht, net voor slachting. In zijn hand, in een doorzichtig mapje, klemt hij papieren vast: afbeeldingen van de koningin. Hij veegt zijn tranen ermee terwijl hij grient, de mond breed open, de tong roze en dik-kig als een lapje zalm. Hij deelt in een gimmick de geprinte documenten met omstanders, die hem niet willen aanraken.

-Door hem begin ik me te schamen om mijn aanwezigheid, omdat ik blijkbaar hetzelfde verdriet deel (wat ik helemaal niet wil; het sterven van de koningin trof mij persoonlijk) en omdat ik door zijn afschuwelijke uitbundigheid en zijn clowneske, afgedragen kledij (en daardoor zijn huidskleur die des te feller afsteekt) mijn verdriet niet langer ernstig kan nemen.

-Hij vergalt mijn ijver.

-Ik vertrek zonder om te kijken en wijk uit naar het historisch centrum dat lager ligt dan het paleis. In de verte, waar het zindert van een laat onweer, is het uitzicht verzawaard door cementen molochs, woonblokken van gewapend beton, robuuste grijze kantoorwijken die het zonlicht uit de omgeving opslorpen – architecturale armoede door een lompe overdaad, maar nodig om je te oriënteren in een stad zonder

rivier, kustlijn of andere opvallende geografische kenmerken; de stad krijgt daardoor iets van een eindeloos opengesneden lichaam. Daarom, en onder meer door de herinnering aan vroeger, toen schoonheid nog kon imponeren en ambitie veraadde, hield de koningin zo hard van de brede laan achter het paleis die uitkomt op het eclectische, monumentale justitiepaleis, met lange tijd de grootste koepel van het continent ('De koepel heeft, vanaf een zekere afstand bekeken, de vorm van een vrouwenborst, de borst van Dame Justitie, die God zelve wil kussen', aldus een alternatieve toeristenbrochure²) – de koepel, maar ook de marmeren werkpaleizen, de gildenhuisen versierd met bladgoud en ornamenten van uitgekapt zandsteen, het rijksmuseum (met een driehoekige gevel steunend op vier zuilen), een muziekkapel met geëmailleerde naamkaartjes op de houten stoeltjes, een kerk met de stellige allure van een kathedraal en, verborgen achter een van de winkelramen van een antiekzaak, een cafeetje waar de koningin in haar jonge jaren ging dansen, met pruik op, nippend aan de vermout – een meisje met smaak, een zoetekauw. -De koningin is niet meer. Definitief deze keer. Het was het al eens kantje boordje na een dubbele hartaderbreuk. Een krant bracht toen, op basis van één bron, het voorbarige nieuws van haar dood. Om een wonderlijke reden, wellicht het late tijdstip, volgden de rest van de media niet meteen. De hoofdredactie, die eerst nog het excuus van een programmeerfout in het archief gebruikte, kon later niet anders dan het boetekleed aantrekken en door het stof kruipen – het paleis ontving persoonlijke excuses, handgeschreven. In een reactie liet de koningin een foto van haarzelf maken met

² Een stadsroman, onlangs gelezen, beschrijft de koepel als een 'potsierlijke huwelijkstaart, maar wel mooi'.

het bewuste artikel op de achtergrond, wat de krant later in een advertentiecampagne gebruikte, wat de controversie opnieuw oppoekte, gewild deze keer; de verkoopcijfers daalden – een rechtvaardige straf. Een andere keer verscheen ze met een gigantische paarse hoed op en een appel in de hand, die ze uitdagend in de lucht hield als iets kostbaars – een paar dagen eerder raakte het nieuws bekend dat een wapengek een aanslag wilde plegen met pijl en boog.

-Grootvader gehoord aan de telefoon. Waar ik bleef, wilde hij weten. Zijn manier van zeggen: maak voort. Maar ik denk dat ik pas morgen langsga. Hij denkt nog altijd dat hij in het leger zit en bevelen kan geven.

-Over grootvader, die elk jaar op de nationale feestdag naar de militaire parade kijkt. Als een oude, nog steeds indrukwekkende landheer zit hij dan in zijn brede fauteuil van afgesleten kalfsleder, om snel in slaap te vallen. Pas met het spelen van het volkslied op het einde van de middag schiet hij wakker. Waarom weet ik niet meer zeker, maar eens vulde ik als klein jongetje zijn schoenen met groene limonade; de kleur fascineerde mij. Wat later stapte hij nietsvermoedend in het doorweekt schoeisel; hij helde naar voren en keek kalm naar de ingedrongen plek in het tapijt. Hij zweeg, vertrok op kousenvoeten door het huis, om een minuut later terug in de kamer te staan met zijn kat in zijn armen; hij greep het beest (een zwarte, magere, maar lieve kattin die te weinig aandacht kreeg) stevig bij het nekvel, waardoor het leek te stikken en een vreemd sissend lawaai maakte dat ik tot in de aanpalende kamer kon horen, waar ik waarschijnlijk zat te spelen. Ik legde de link niet, ik was vergeten wat ik had gedaan, zag enkel zijn gestalte door het matgele glas van de binnendeur dat alles

vervormde en verkleurde. Hij bewoog vreemd. Ik stond op om te kijken en verloor mijn onschuld. Met de klink in de hand zag ik hoe hij, een achteroverhellende beer, net dan de poes als een prop papier tegen de vloer mikte, recht op de donkere vlek van zijn schoenen. Zijn bril zakte af; de kat stormde krijsend weg naar de verste kant van de kamer. Achtte hij het huisdier schuldig? Grootvader wist beter. Dat was geen pis. Daarom heb ik altijd gedacht dat hij mij laf vond, omdat ik een ander in mijn plaats liet boeten. Ik durfde mijn verantwoordelijkheid niet te nemen – Eline heeft de anekdote nooit gekend. Anders was het eenvoudig geweest: ja of neen?

Neen.

-Samen met het halve stokbrood van gisteren eet ik de rest van de ribbetjes, opnieuw opgewarmd in de oven. In de stompe hoeken van de schaal pruttelt het vet, dikkig, rubberachtig. Het smaakt maar half, omdat ik niet meer met twee ben. Ik wil de herinnering niet te veel herhalen of uitputten (Eline en ik die zondags naar de markt gingen om vlees te kopen, de velletjes tussen haar tanden, de saus aan haar vingertoppen); ze moet heilzaam blijven in haar werking, niet homeopathisch verwateren.

-‘Geen kus dan?’ Zonder dat ik het erg doorhad, raakte ik verstrikt in de dialectiek van Eline door snel en snel veel na elkaar af te spreken. Zij was het goede, en ik niet, zo simpel lagen de verhoudingen; ze bleef me daarom fascineren, omdat ik tot overmaat van ramp mezelf niet kon overstijgen. Het was niet dat ik mezelf niet kon zijn bij haar, het was dat ik enkel maar mezelf was en haar op momenten overvleugelde.

-‘Geen kus dan?’ Het miezerde. Het uur? Ijlings tegen middernacht, ergens aan het einde van de herfst. Waar gezeten?

In een bushokje nabij het station, schuilend voor de wind die telkens van richting leek te veranderen en als een vaatdoek in ons gezicht sloeg. Wat mij betrof, moest Eline absoluut haar laatste trein halen. Ik zei wat ik dacht, en wat ik dacht meende ik: blijven slapen is misschien niet verstandig. Deze keer³ had ik mezelf verplicht correct te handelen, zoals het hoorde, met oprechte intenties, geen vage antwoorden, wat me op een vervelende manier, van minuut tot minuut, bewust van het uur maakte. Mijn argumenten zaten klaar. Maar ze mocht het me niet opzettelijk moeilijk maken. Wanneer ik mezelf moet verdedigen, geef ik altijd toe.

-Ik zei dat ik eerlijk ging zijn: ik wil gerust al de rest doen, je weet wel – graag zelfs. Maar meteen een relatie? Nu al? Neen. Maar jij beslist of je daarmee tevreden kunt zijn. En ik wacht, zoals jij wacht op je laatste trein. Als je die mist, kan je natuurlijk blijven slapen⁴.

³ Ik doe veel meisjes, maar ik doe extreem veel meisjes ook niet. Eigenlijk doe ik, in vergelijking met het totale aantal meisjes op de wereld, bitter weinig meisjes. Ik kan eigenlijk nog aardig wat meisjes doen, vooraleer ik mijn kritisch punt bereik en de schuld en de gêne mij nader dan het plezier staan. Ethiek is een kwestie van verhoudingen, van het vinden van de juiste achtergrond waartegen alles verschijnt of (in dit geval) verschrompelt. Dat maak ik mezelf toch telkens wijs. Telkens? Ja, na iedere keer weer die tranen en verwijten.

⁴ De stiptheidscijfers van het openbaar vervoer dalen jaar na jaar.